

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 25 Volume: 6 Issue: 25

-Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Armağanı-

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KASTAMONU HONSALAR CAMİİ HAZİRESİ'NDE BULUNAN MEZAR TAŞLARI GRAVESTONES ON KASTAMONU HONSALAR MOSQUE

Özgür YENİ*

Öz

Kastamonu Honsalar Camii Haziresi içerisinde, günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş toplam 14 mezar yer almaktadır. Bu mezarların tamamı sandık mezar (sembolik lahit) olarak ifade edilen grubun, açık sandık mezar grubuna girmektedir. Ele aldığımız mezar yapılarından 1 tanesi kadın mezarı, diğer 10 tanesi ise erkek mezarıdır. Bunlardan baş ve ayak taşlarının yenilendiği 3 mezar yapısı araştırma kapsamına alınmamıştır. Çalışmamızda incelemiş olduğumuz baş ve ayak taşı sayısı 20 tane'dir. Bu sayının 11 tanesini baş şahidesi, 9 tanesini ise ayak şahidesi oluşturmaktadır. İncelemiş olduğumuz mezar taşlarından üzerinde tarih ibaresinin yer aldığı en eski tarihli örnek M. 1800 yılına, en geç tarihli örnek ise M. 1880 yılına aittir. İnceleme konumuzu oluşturan mezar taşlarında, yörede sık olarak bulunan değişik yapıdaki taşlar kullanılmış, işleme yöntemi olarak ise zemin oyma tekniği uygulanmıştır. Süsleme kompozisyonu olarak ise, asma, lale, kır çiçeği, kıvrık dallar ve soyut yapraklı bitkisel karakterli motiflere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Honsalar Camii, Mezarlık, Mezar Taşı.

Abstract

In Kastamonu Honsalar Mosque Graveyard, total 14 graves that have been able to reach to the present steadily are available. All of these graves are included to open cist grave group which are considered as cist graves (symbolic sarcophagus). One of the grave structures handled is woman's grave and the other 10 are man's graves. Of these, 3 grave structures head and foot stones of which have been renewed are included to the scope of the study. The number of head and foot stones that we studied in our research is 20. 11 of those are head stones and 9 are foot stones. On the grave stones we studied and on which date is available, the oldest dated sample is A.D. 1800 and the most recent is 1880. The stones that are rife in the area and with different structures, are used on the grave stones, consisting our research subject, while as processing method was ground craving technique. As for the ornament composition; vitis, tulip, wild flower, curling branches and motifs with abstract leaves herbal characters are used.

Keywords: Kastamonu, Honsalar Mosque, Graveyard, Gravestone.

* Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Taşköprü Meslek Yüksekokulu, Eser Koruma Programı.
E-posta: ozgur.yeni@kastamonu.edu.tr

GİRİŞ

Vazgeçilmez kültür varlıklarımızdan birisi olan mezar taşları buldukları bölgenin demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. Diğer yandan mezar taşları ölen kişi hakkında tek tek biyografik bilgiler içermekte, dönemin kılık-kıyafeti, aile yapısı, sosyal ve idari tarihi, sanat tarihi, dil ve edebiyat tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir (Laqueur, 1997: 168). Mezarlıklar ve hazirelerdeki tarihi mezar taşları eski Türk şehirlerinin bir bakıma "tapu senetleri" olmuşlardır (Eyice, 1996: 124).

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 14.05.1990 tarihli 1223 sayılı kararı ile tescillenmiş olan, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tasarrufu altında bulunan Kastamonu Honsalar Camisi, Kastamonu merkezine bağlı Honsalar Mahallesi, 405 ada, 1 parsel üzerinde yer almaktadır. Yapı kitabesi günümüze ulaşmayan eserin, ilk inşaa tarihi bilinmemektedir. Ancak, Candaroğlu İsfendiyar Bey'in veziri olan Hond Salar'ın, Kastamonu'da bir camisi olduğu bilindiğinden, bu caminin yapılış tarihini İsfendiyar Bey devrine (1392-1439) indirmek mümkündür (Çifci, 2006: 89-90).

Bu çalışmamızda, Kastamonu Honsalar Camii Haziresi'nde bulunan mezar taşları ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Kastamonu Honsalar Camii Haziresi içerisinde, günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş toplam 14 mezar yapısı bulunmaktadır. Bunlardan baş ve ayak taşlarının yenilendiği 3 mezar yapısı araştırma kapsamına alınmamıştır. Çalışmamızda incelemiş olduğumuz baş ve ayak taşı sayısı 20 tanedir. Bunlardan 11 tanesi baş şahidesi, 9 tanesi ise ayak şahidesidir. Ele aldığımız mezar yapılarından 10 tanesi erkek mezarı, diğer 1 tanesi ise kadın mezarıdır.

Giriş, katalog, değerlendirme ve sonuç olmak üzere dört ana başlıktan oluşan çalışmamızda; her bir mezar yapısı için ayrı ayrı gözlem fişleri oluşturulmuş, mezar yapıları üzerinde yer alan baş ve ayak şahidelerinin ayrıntılı tanımları bu gözlem fişleri içerisinde yerleştirilmiştir. Değerlendirme başlığı altında ise, incelenen mezar ve mezar taşlarının tipleri, kullanılan başlıklar, uygulanan süsleme kompozisyonları ile kullanılan malzeme ve teknik belirtilmiş, baş şahideleri üzerinde yer alan kitabe metinleri, kitabe metni başlığı altında bir bütün halinde incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise, araştırma kapsamında edinilen bilgiler aktarılmıştır.

KATALOG

Katalog No: 1

Fotoğraf No: 1-2

Kime Ait Olduğu: Corukzade El-hâc Ahmed Efendi

Tarihi: H. Gurre-i Cemâziyyel-Evvel 1215 / M. 20 Eylül 1800

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 128x32x10 cm Ayak Şahidesi: 112x28x10 cm

Bugünkü Durumu: Sağlam

Yazı Türü: Talik

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki

...ta hayfa diriğa geđti ömrü nazenin
Ta kıyamet haşır olunca ağlum zar ve hazin
Geldim ahır menziline sana sığındım ya Allah
Neccîni min külli havfin ya emâne'l-hâîfin
...nefsin ancak hem şefim Mustafa
...eniysim munisim iman ve din
Ruz-ı mahşerde umarım Ahmed kuluna diyesin
...cennet-ü adnın fetkulune halizin
Müderrisi ikramdan merhum Corukzade
El-hâc Ahmed Efendi ruhiçün
El-fatıha fi sene 1215 gurre-i Cemâziyyel-Evvel

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan yuvarlak başlıklı şerit sarıklı kavuk başlığından oluşmaktadır. Talik hatla yazılmış olan zemin oyma tekniğindeki 12 satırlık kitabe metni, yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Ayak şahidesinin gövde iç kısmına, stilize edilmiş bir vazodan içerisinden çıkan servi motifi ile asma ve asma dalları yerleştirilmiştir.

Fotoğraf No: 1

Fotoğraf No: 2

Katalog No: 2

Fotoğraf No: 3-4

Kime Ait Olduğu: Huzurzade Hasan Efendi

Tarihi: H.12 Safer 1242 / M.15 Eylül 1826

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 90x24x10 cm Ayak Şahidesi: 85x26x10 cm

Bugünkü Durumu: Sağlam

Yazı Türü: Celi Sülüs

Kitabe Metni:

Sene 12 Safer 1242

Lailahe illallah el-melik

El-hakku'l-mubin Muhammed Resulullah

Sâ'dıku'l-va'dü'l-emin

Kastamonulu Huzurzade

Hasan Efendi ruhuna fatiha

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk başlığından oluşmaktadır. Celi sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 6 satırlık kitabe metni hafif düşey düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

Fotoğraf No: 3

Fotoğraf No: 4

Katalog No: 3

Fotoğraf No: 5-6

Kime Ait Olduğu: Muhammed oğlu Muhammed Hakkı

Tarihi: H.1256 / M.1840

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Sivri Kemer Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 90x24x10 cm Ayak Şahidesi: 85x22x9 cm

Bugünkü Durumu: Ayak şahidesi gövde alt kısmından kırılmıştır.

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

Sene 1256

Nev civanım gitti cennet başına

Firakı kaldı validesi yanına

Huzuroğlu el-hâc Muhammed

Oğlu Muhammed Hakkı'nın ruhuna

Rızâen li'l lahi'l fatiha

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan sarıklı fes başlığından oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 6 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Sivri kemerli bir alınlık ile sonlanan ayak şahidesi üzerinde, kıvrık dallı bir bitkinin iki ucunda sağ ve sol tarafa yönelmiş olarak iki lale motifi ve en üstte yer alan dalın ucunda ise bir kır çiçeği motifine yer verilmiştir.

Fotoğraf No: 5

Fotoğraf No: 6

Katalog No: 4

Fotoğraf No: 7-8

Kime Ait Olduğu: El-hâc Muhammed Ağa

Tarihi: H.1268 / M.1851

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Dilimli Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 110x26x11 cm **Ayak Şahidesi:** 112x24x10cm

Bugünkü Durumu: Sağlam

Yazı Türü: Celi Sülüs

Kitabe Metni:

Hüve'l-Bâki

Fenadan bekaya eyledi rihlet

İde kabrini hak ravza-i cennet

Huzuroğlu merhum

ve mağfur leh el-hâc Muhammed Ağa

Ruhiçün el-fatih

Sene 1268

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan kısa başlıklı şeritli sarık başlığından oluşmaktadır. Celi sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 7 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda dilimli bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Ayak şahidesinin gövde iç kısmına, soyut yapraklı bitkisel kompozisyon yerleştirilmiştir.

Fotoğraf No: 7

Fotoğraf No: 8

Katalog No: 5

Fotoğraf No: 9-10

Kime Ait Olduğu: Cemaloğlu İbrahim'in kızı merhume Saliha Hatun

Tarihi: H.1271 / M.1854

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 67x24x12 cm **Ayak Şahidesi:** 63x20x10 cm

Bugünkü Durumu: Sağlam

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

*Sene 1271
Gelüb kabrimi ziyaret eden ihvan
İdeler ruhuma bir fatiha ihsan
Cemal oğlu İbrahim'in
Kerimesi merhume Saliha
Hatun ruhuna fatiha*

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan baş şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 6 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

Fotoğraf No: 9

Fotoğraf No: 10

Katalog No: 6

Fotoğraf No: 11-12

Kime Ait Olduğu: -

Tarihi: H.1273 / M.1856

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 62x26x12 cm Ayak Şahidesi: 52x24x10 cm

Bugünkü Durumu: Kitabe metni üzerinde kopmalar meydana gelmiştir.

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

Sene 1273

Gelüb kabrimi ziyaret eden ihvan

İdeler ruhuma bir...

Haze... oğlu

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan sarıklı fes başlığından oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 4 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

Fotoğraf No: 11

Fotoğraf No: 12

Katalog No: 7

Fotoğraf No: 13

Kime Ait Olduğu: Çakıcıoğlu Yüzbaşı El-hâc Mehmed Ağa

Tarihi: H.1280 / M.1863

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 125x26x15 cm

Bugünkü Durumu: Ayak şahidesi özgün olmayıp sonradan eklenmiştir.

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

Sene 1280

İlahi cürmümü afo et

Yüzüm karasına bakma

Senin dergâhına geldim

Muhammed aşkına yakma

Haze merkad-ı merhum Çakıcı

Oğlu Yüzbaşı el-hâc

Mehmed Ağanın ruhiçün

Fatiha

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan kısa başlıklı şeritli sarık başlığından oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 9 satırlık kitabe metni, hafif eğimli düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Mevcut olan ayak şahidesi özgün olmayıp sonradan eklenmiştir.

Fotoğraf No: 13

Katalog No: 8

Fotoğraf No: 14

Kime Ait Olduğu: Huzurzade Muhammed Emin Ağa

Tarihi: H. Gurre-i Rebí'ul-Âhir 1297 / M.12 Şubat 1880

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 117x24x10 cm

Bugünkü Durumu: Ayak Şahidesi günümüze ulaşmamıştır.

Yazı Türü: Talik

Kitabe Metni:

*Hüve'l-Bâki
Fenadarından itdim irtihali
Beka semtine kıldım intikali
Şefîm hazret-i hakkın habibi
Nazargâhım ola hakkın cemali
Refik it rahmetin kabrim içinde
Beni تنها koyma ya zevalim'âli
Huzurzade es-seyyid Muhammed Emin
Ağanın ruhiçün fatiha
Fi sene 1297 gurre-i Rebí'ul-Âhir*

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan aziziye kalıplı fes başlığından oluşmaktadır. Talik hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 10 satırlık kitabe metni düşey düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Günümüze ulaşmamıştır.

Fotoğraf No: 14

Katalog No: 9

Fotoğraf No: 15-16

Kime Ait Olduğu: -

Tarihi: -

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Üçgen Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 117x25x10 cm **Ayak Şahidesi:** 108x26x8 cm

Bugünkü Durumu: Kitabe metninin bir kısmı silinmiştir.

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

Hüve'l-Bâki

Lailahe illallah el-melik el-hakk

u'l-mubin Muhammed Resulullah

Sâ'diku'l-va'dü'l-mubin

Huzurzade merhum

ve mağfur leh Hafız

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye ince bir boyun bölümü ile bağlanan çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk başlığından oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 6 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda üçgen bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

Fotoğraf No: 15

Fotoğraf No: 16

Katalog No: 10

Fotoğraf No: 17-18

Kime Ait Olduğu: -

Tarihi: -

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Dikdörtgen Yatay Kesitli, Başlıksız, Sivri Kemerli Tepelikli

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 88x24x12 cm **Ayak Şahidesi:** 60x28x10 cm

Bugünkü Durumu: Kitabe metni üzerinde kırılmalar ve kopmalar meydana gelmiştir.

Yazı Türü: Sülüs

Kitabe Metni:

Ziyaretten murad olan duadır

Bugün bana ise yarın sanadır

... merhum ve mağfur leh

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Dikdörtgen bir gövde ve bu gövdeye bir boyun bölümü ile bağlanan çubuklu başlıklı şerit sarıklı kavuk başlığından oluşmaktadır. Sülüs hatla yazılmış zemin oyma tekniğindeki 3 satırlık kitabe metni yatay düzende biçimlendirilmiş ve ince şeritlerle sınırlandırılmıştır.

Ayak Şahidesi: Üst kısımda sivri kemerli bir tepelik ile sonlanan ayak şahidesi yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

Fotoğraf No: 17

Fotoğraf No: 18

Katalog No: 11

Fotoğraf No: 19-20

Kime Ait Olduğu: -

Formu:

Baş Şahidesi: Gövdesi Kare Yatay Kesitli, Erkek Başlıklı

Ayak Şahidesi: Gövdesi Çokgen Yatay Kesitli, Başlıksız

Malzeme ve Teknik: Taş - Zemin Oyma

Ölçüsü:

Baş Şahidesi: 66x16x15 cm Ayak Şahidesi: 65x14x16 cm

Bugünkü Durumu: Baş Şahidesi üzerinde kırılmalar mevcuttur.

Yazı Türü: -

Kitabe Metni: Baş Şahidesi üzerinde kitabe metni yer almamaktadır.

Tanım ve Kompozisyon:

Baş Şahidesi: Kare bir gövde ve bu gövdeye bir boyun bölümü ile bağlanan yuvarlak başlıklı şerit sarıklı kavuk başlığından oluşmaktadır.

Ayak Şahidesi: Çokgen bir gövde halinde yekpare olarak yapılmıştır.

Fotoğraf No: 19

Fotoğraf No: 20

DEĞERLENDİRME

Mezar Tipleri

Mezar yapılarının tipolojisiyle ilgili yapılan çalışmalar doğrultusunda, genel olarak 5 mezar tipi ile karşılaşmaktayız. Bunlar; toprak mezarlar, çerçevesiz mezarlar, kapak taşlı mezarlar, sandık mezarlar (sembolik lahitler) ve sanduka biçimli mezarlardır (Çal, 2008: 356-358). Bu mezar tiplerinden sandık mezarlar (sembolik lahitler) kendi içerisinde alt gruplara ayrılmaktadır.

Honsalar Camii Haziresi'nde toplam 14 tane mezar bulunmaktadır. Bu mezarların tamamı sandık mezar (sembolik lahit) olarak ifade edilen grubun, açık sandık mezar grubuna girmektedir. Bunlardan baş ve ayak taşlarının yenilendiği 3 mezar yapısı araştırma kapsamına alınmamıştır.

Mezar Taşı Tipleri

Osmanlı dönemi mezar taşları konusunda yapılmış olan çalışmalarda, mezar taşları; gövdenin ön görünüşü, başlıklı olup olmaması, tepeliği, bezemesi, kesiti ve kitabeliğe yazıların yerleştiriliş konumlarına göre (Bacque Grammont vd., 1992: 197-214) tasnif edilirken, bir diğer

çalışmada ise; mezar taşı gövde kesitinin dikdörtgen, kare, çokgen ve yuvarlak oluşuna, mezar taşının ön görünüşüne, başlıklı olup olmamasına göre (Çal, 2008: 358-366) tasnif edilmiştir. Bu çalışmada ise mezar taşları gövde kesiti, ön görünüşü ve başlıklı olup olmamasına göre tasnif edilmiştir.

Bu araştırmada baş ve ayak taşları ile birlikte, 20 tane mezar taşı incelenmiştir. İncelenen mezar taşlarından 9 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı", 1 tanesi "gövdesi kare yatay kesitli, erkek başlıklı", 6 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, üçgen tepelikli", 1 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, dilimli tepelikli", 2 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemerli tepelikli", 1 tanesi "gövdesi çokgen yatay kesitli, başlıksız" tiptedir.

Başlıklar

Başlık, çeşitli amaçlarla başa giyilen nesnelere verilen genel bir isimdir. Osmanlı döneminde baş giyimleri, dönemlerine göre pek çok şekil almıştır. (Arseven, 1983: 184).

Bu çalışmamızda ele almış olduğumuz toplam 20 mezar taşından, tamamının erkek baş şahidesi olduğu 10 örnek üzerinde başlık yer almaktadır.

Mezar taşları üzerinde bulunan başlıkların sınıflandırılmasında Prof. Dr. Halit Çal'a ait olan "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar" adlı makaleden yararlanılmıştır. Bu makalede biçimlenmede sarığın hakim olduğu başlıklar sarık, başlığın hakim olduğu başlıklar ise, kavuk adı altında gruplandırılmıştır. Araştırmamıza konu olan hazirede ise, kavuk, sarık ve fesin kullanıldığı 3 farklı başlık tipi görülmektedir. Bu başlıklarda kendi içerisinde, uygulanan form ve teknik açısından alt gruplara ayrılmaktadır. Üzerinde kavuk bulunan 5 adet mezar taşından 1 tanesi¹ "çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk", 2 tanesi² "çubuklu başlıklı şerit sarıklı kavuk", 2 tanesi³ "yuvarlak başlıklı şerit sarıklı kavuk", üzerinde sarık bulunan 2 adet mezar taşından 2 tanesi⁴ "kısa başlıklı şeritli sarık" üzerinde fes bulunan 3 adet mezar taşından 1 tanesi⁵ "aziziye kalıplı fes", 2 tanesi⁶ "sarıklı fes" formuna sahiptir.

Süsleme

İncelemiş olduğumuz mezar taşları üzerinde bitkisel karakterli motifler yer almaktadır. Bitkisel karakterli motifleri ise; asma, servi, lale, kır çiçeği, kıvrık dallar ve soyut yapraklı motifler oluşturmaktadır.

Asma motifi 1 nolu mezarın ayak taşı üzerinde yer almaktadır. Burada stilize edilmiş bir vazodan çıkan servi motifi ile asma dalları görülmektedir. Asma dalları vazodan çıktuktan sonra sağlı sollu kıvrım yaparak sağda yer alan dalın sola, solda yer alan dalın sağ tarafa geçmesi ile "S" kıvrımları oluşturmuştur. Bu kıvrımlar orta kısımda yer alan servi ağacına sarılarak yükselmektedir. Asma dalları servi ağacının üst kısmında birleşerek tekrar iki yana ayrılmış olarak tamamlanmıştır. Servi ağacı ise üst kısımda sağa doğru eğim yaparak sonlanmıştır. Asma dallarının servi ağacına bakan iç kısımlarında karşılıklı olarak yerleştirilmiş üzüm salkımları bulunur.

Kıvrık Dal ve lale motifine 3 nolu mezarın ayak taşı üzerinde rastlanmıştır. Burada kıvrık dallı bir bitkinin iki ucunda sağ ve sol tarafa yönelmiş olarak iki lale motifi ve en üstte yer alan dalın ucunda ise bir kır çiçeği motifi yer almaktadır.

4 nolu mezarın ayak taşı üzerinde ise, soyut yapraklı bitkisel motife yer verilmiştir. Burada üç soyut yapraklı dal, alt kısımda bir demet oluşturacak şekilde birleştirilmiş ve yukarıya doğru sağlı sollu "S" kıvrımları yaparak, taşın üst kısmında sonlandırılmıştır.

¹ Kat. No: 2.

² Kat. No: 9, 10.

³ Kat. No: 1, 11.

⁴ Kat. No: 4, 7.

⁵ Kat. No: 8.

⁶ Kat. No: 3, 6.

Malzeme ve İşleniş

İnceleme konumuzu oluşturan mezar taşlarında, yörede sık olarak bulunan değişik yapıdaki taşlar kullanılmıştır. Bu taşlardan bazıları ilk bakışta mermer hissi vermekte, ancak detaylı bir biçimde incelendiğinde mermer olmadığı tespit edilebilmektedir.

Mezar taşlarında, işleme yöntemi olarak ise, zemin oyma tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte yazı ve desenler yüzeye çizildikten sonra etrafları aletler yardımıyla oyulmuş, kenarları ise çerçeve oluşturacak biçimde boş bırakılmıştır.

Kitabe Metni

Mezar taşları, üzerlerinde yer alan kitabeleri ile de dikkat çekmektedir. İncelenen mezar taşları içerisinde kadın ve erkek baş taşları üzerinde yazı yer almaktadır. Bu mezar taşlarında sülüs, celi-sülüs ve talik olmak üzere üç farklı yazı tipi görülmektedir. 6 örnek üzerinde sülüs, 2 örnek üzerinde celi sülüs ve 2 örnek üzerinde talik olmak üzere toplam 10 baş şahidesi üzerinde yazı yer almaktadır. 1 baş şahidesi üzerinde ise yazı yer almamaktadır. Ele alınan mezar taşları içerisinde en çok rastlanılan yazı tipinin sülüs olduğu belirlenmiştir.

Mezar taşları üzerinde yer alan kitabeler; 1- Başlangıç İfadesi, 2- Durum Bildirme, 3- Tanrıdan İstek, 4- İnsanlardan İstek, 5- Meslek, 6- Sülale Adları, 7- Ölenin Adı, 8- İnsanlardan İstek (Dua), 9- Tarih olmak üzere 9 başlık altında incelenmiştir.

a) Başlangıç İfadesi:

Kat. No:	İfade	Tarih
4, 8, 9	Hüve'l-Bâki	M.1851, M.1880, ?
1	Hüve'l-Hayyü'l-Bâki	M. 1800

b) Durum Bildirme:

Kat. No:	İfade	Tarih
1	...ta hayfa dirîğa geçti ömrü nazenin Ta kıyamet haşr olunca ağılım zar ve hazin	M. 1800
4	Fenadan bekaya eyledi rihlet	M.1851
8	Fenadarından itdim İrtihali Beka semtine kıldım intikali	M.1880
3	Nev civanım gitti cennet bağına Fırakı kaldı validesi yanına	M.1840

c) Tanrıdan İstek:

Kat. No:	İfade	Tarih
7	İlahi cürmümü afv et Yüzüm karasına bakma Senin dergâhına geldim Muhammed aşkına yakma	M.1863
4	İde kabrini hak ravza-i cennet	M.1851

8	Şefim Hazret-i Hakkın habibi Nazargâhum ola Hakkın cemali Refik it rahmetin kabrim içinde Beni تنها koyma ya zevalim'âli	M.1880
5	Merhume	M. 1854
7	Merkad-ı Merhum	M. 1863
10	Merhum ve mağfur leh	?
1	Neccini min külli havfin ya emâne'l-hâifin	M. 1800

d) İnsanlardan İstek:

Kat. No:	İfade	Tarih
5,	Gelüp kabrimi ziyaret eden ihvan	M.1854,
6	İdeler ruhuma bir fatiha ihsan	M.1856
10	Ziyaretten murad olan duadır Bugün bana ise yarın sanadır	?

e) Meslek:

Kat. No:	Meslek	Tarih
9	Hafız	?
1	Müderris	M.1800
7	Yüzbaşı	M.1863

f) Sülale Adları:

Kat. No:	Sülale Adları	Tarih
1	Corukzade	M.1800
7	Çakıcıoğlu	M.1863
3,	Huzuroğlu	M.1840,
4		M.1851
2,	Huzurzade	M.1826,
8,		M.1880,
9		?

g) Ölenin Adı:

Kat. No:	Merhum	Tarih
1	Ahmed	M.1800
2	Hasan	M.1826
7	Mehmed	M.1863
4	Muhammed	M.1851
8	Muhammed Emin	M.1880
3	Muhammed Hakkı	M.1840

Kat. No:	Merhume	Tarih
5	Saliha	M.1854

h) İnsanlardan İstek (Dua):

Kat. No:	İfade	Tarih
2, 5	Ruhuna Fatiha	M.1826, M.1854
7, 8	Ruhiçün Fatiha	M.1863, M.1880
1, 4	Ruhiçün El-Fatiha	M.1800, M.1851
3	Rızâen li'l lahi'l Fatiha	M.1840

i) Tarih

Tarih ibaresi 5 örnek üzerinde kitabenin başında, 3 örnek üzerinde ise, kitabenin sonunda yer almaktadır. 2 örnek üzerinde ise, kitabe metninin tahrip olması nedeniyle tarih ibaresine rastlanmamıştır. Mezar taşları üzerinde tarihin sene olarak verildiği 5 örnek; gurre-i (ayın ilk günü), ay ve yıl olarak verildiği 2 örnek; gün, ay ve yıl olarak verildiği 1 örnek bulunmaktadır. İncelemiş olduğumuz mezar taşları içerisinde, üzerinde tarih ibaresinin yer aldığı en eski tarihli örnek M.1800 yılına, en geç tarihli örnek ise, M. 1880 yılına aittir.

SONUÇ

Kastamonu Honsalar Camii Haziresi içerisinde, günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş toplam 14 mezar yer almaktadır. Bu mezarların tamamı sandık mezar (sembolik lahit) olarak ifade edilen grubun, açık sandık mezar grubuna girmektedir. Ele aldığımız mezar yapılarından 1 tanesi kadın mezarı, diğer 10 tanesi ise erkek mezarıdır. Bunlardan baş ve ayak taşlarının yenilendiği 3 mezar yapısı araştırma kapsamına alınmamıştır.

Bu çalışmamızda incelenen baş ve ayak taşı sayısı 20 tane'dir. Bunlardan 11 tanesi baş şahidesi, 9 tanesi ise ayak şahidesidir. İncelenen mezar taşlarından 9 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı", 1 tanesi "gövdesi kare yatay kesitli, erkek başlıklı", 7 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, üçgen tepelikli", 1 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, dilimli tepelikli", 1 tanesi "gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemerli tepelikli, 1 tanesi, "gövdesi çokgen yatay kesitli, başlıksız" tiptedir. İncelemiş olduğumuz toplam 20 mezar taşından, tamamının erkek baş şahidesi olduğu toplam 10 örnek üzerinde; kavuk, sarık ve fesin kullanıldığı 3 farklı başlık tipine rastlanmıştır.

İncelemiş olduğumuz mezar taşları içerisinde, üzerinde tarih ibaresinin yer aldığı en eski tarihli örnek M. 1800 yılına, en geç tarihli örnek ise, M. 1880 yılına aittir.

Mezar taşlarında, yörede sık olarak bulunan değişik yapıdaki taşlar kullanılmış, işleme yöntemi olarak ise zemin oyma tekniği uygulanmıştır. Süsleme kompozisyonu olarak ise asma, servi, lale, kır çiçeği, kıvrık dallar ve soyut yapraklı bitkisel karakterli motiflere yer verilmiştir.

İncelenen mezar taşları içerisinde kadın ve erkek baş taşları üzerinde yazı yer almaktadır. Bu mezar taşlarında sülüs, celi-sülüs ve talik olmak üzere üç farklı yazı tipi görülmektedir. Üzerinde meslek ibaresinin yer aldığı 3 adet mezar taşı bulunmakta, bunlardan 1 tanesi hafız, 1 tanesi müderris ve 1 tanesi ise yüzbaşı'na aittir.

Kastamonu Honsalar Camii Haziresi'nde bulunan mezar taşları, genel olarak

Kastamonu şehir merkezinde yer alan, diğer hazireler içerisindeki mezar taşları ile benzerlik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ARSEVEN, C. E. (1983). "Baş Giyimi - Baş Giyeceği", *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: I, s.182-185.
- BACQUE, Grammont vd., (1992). "Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları: Uygulanan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler", *Erdem*, Ocak-1990, Cilt: 6, S.16, s.197-214.
- ÇAL, H. (2000). "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu*, .206-225.
- Çal, H. (2008). "Ah Minel Mevt Kastamonu Şehrindeki 14.-20. Yüzyıl Mezar ve Mezar Taşları", *Üsküdar'a Kadar Kastamonu*, İstanbul, s.353-374.
- Çifci, F. (2006). *Kastamonu Camileri-Türebeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Eyice, S. (1996). "Mezarlıklar ve Hazireler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri - Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique*, Cilt: I, Ankara, s.123-134.
- Laqueur, H., P. (1997). *Hüve'l Baki: İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çev: Selahattin Dilidüzgün), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.